

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA JAKO INSTYTUCJA INFORMACYJNA

Żyjemy w społeczeństwie informacyjnym. Istotny jest dostęp do nośników informacji, ale bardzo ważna jest również sama informacja. Społeczeństwo informacyjne, to "... społeczeństwo, w którym informacja jest intensywnie wykorzystywana w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturalnym i politycznym..."¹. W związku z tym powstała nowa profesja - broker informacji, inaczej infobroker. Jest to osoba, która za opłatą wyszukuje (wg ściśle określonych kryteriów) i udostępnia informację.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 1997.85.539) w art. 4 określa zadania bibliotek.

Zadania podstawowe:

- 1) gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych,
- 2) obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz **prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej**, a także współdziałanie z archiwami w tym zakresie.

Ponadto:

Do zadań bibliotek może ponadto należeć prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej.

Rozdział 7 Ustawy o bibliotekach dotyczy bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Rozdział ten brzmi:

Art. 22.1. Biblioteki szkolne oraz biblioteki innych placówek systemu oświaty służą realizacji programów nauczania i wychowania, edukacji kulturalnej i informacyjnej dzieci i młodzieży oraz kształceniu i doskonaleniu nauczycieli. W tym celu w każdej szkole publicznej jest prowadzona biblioteka szkolna.

2. Biblioteki pedagogiczne prowadzą działalność służącą potrzebom oświaty i wychowania, w tym kształcenia i doskonalenia kadry pedagogicznej.

3. Zasady organizowania i działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych określają odrębne przepisy.

Sięgnijmy do owych przepisów. Jest to Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 kwietnia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz. U. 2003.89.824). W § 1 ustęp 2 punkt 2 zapisano, że do zadań biblioteki należy prowadzenie działalności informacyjnej i bibliograficznej.

Znalazło to odbicie w statutach bibliotek pedagogicznych, np. w Statucie Biblioteki Pedagogicznej w Ostrołęce w § 2:

2. Do zadań Biblioteki należy:

¹ Krzysztofek Kazimierz, Szczepański Marek : Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych. Katowice : Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2002, s. 170.

b) prowadzenie działalności informacyjnej i bibliograficznej ²;

W Statucie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie § 5 zapisano, że ³:

„Do podstawowych zadań Biblioteki należy:

- 3) prowadzenie działalności informacyjnej i bibliograficznej poprzez organizację specjalistycznego warsztatu informacyjnego w postaci katalogów, kartotek oraz komputerowych baz danych, tworzenie i udostępnianie bibliografii i serwisów informacyjnych zgodnie z potrzebami użytkowników”.

Tematyka udzielanych informacji w bibliotekach pedagogicznych

Tematyka udzielanych informacji jest bardzo szeroka. Jest to uwarunkowane potrzebami informacyjnymi użytkowników a są nimi przede wszystkim nauczyciele czynni zawodowo, pracownicy oświaty, studenci, uczniowie.

Najczęściej jest to informacja o szeroko pojętej oświacie i dydaktyce, zagadnienia dotyczące psychologii, socjologii (nauk społecznych). Nauczyciele bibliotekarze poszukują wiadomości o organizacji i zarządzaniu biblioteką szkolną. Często są również zapytania dotyczące regionu (kurpiowszczyzny).

Nauczyciele poszukują informacji na temat aktualnej reformy oświaty, prawa oświatowego, innowacji pedagogicznych. Chętnie korzystają z materiałów metodycznych: scenariuszy zajęć, scenariuszy uroczystości szkolnych, programów i rozkładów materiału nauczania.

Inne czynniki wpływające na kształt potrzeb informacyjnych:

1. „Moda czytelnicza”. W bibliotekach publicznych – dlatego, że gromadzona jest literatura piękna – częściej obserwujemy modę na autora, np.: Nabokov, Coelho, Katarzyna Grochola, Janusz Leon Wiśniewski ewentualnie tytuł książki, np.: „Wiedźmin”.

W bibliotekach pedagogicznych spotkamy się częściej z modą na zagadnienie-temat, np. zarządzanie jakością, opracowanie biznesplanu, programy profilaktyczne w szkole, ewaluacja, ścieżki edukacyjne, patologia społeczna. Z maturzystami bibliotekarze „przerabiają” motywy snu, śmierci, miłości itd. w literaturze.

2. Powstanie nowych uczelni, nowych kierunków studiów, szkół pomaturalnych, a w mniejszych miastach uruchomienie nowych kierunków kształcenia w szkołach średnich sprawia, że uwidaczniają się nowe potrzeby, często bardzo wąskie, np. mechatronik, technik weterynarii, technik hotelarstwa, technik logistyk, technik ochrony mienia itp.

3. Tradycja – uznane autorytety, np. długo była niezastąpiona „Historia wychowania” Łukasza Kurdybachy, „Historia filozofii” Władysława Tatarkiewicza czy „Elementarne pojęcia socjologii” Jana Szczepańskiego.

Źródła informacji w bibliotekach pedagogicznych - katalogi

Podstawowym źródłem informacji o zbiorach bibliotecznych są katalogi. Dawniej były to tylko katalogi kartkowe, obecnie coraz częściej są to katalogi on-line.

W serwisie Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP zarejestrowano 83 katalogi on-line w różnych systemach: Libra, Mak, Prolib, Aleph, Patron, Sowa, Progmán⁴. Można tu

² Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bp.ostroleka.pl/testowy/>

³ Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://bip.pbw.waw.pl/public/?id=62918>

uzyskać informację, jaki program biblioteczny jest stosowany przez poszczególne placówki, np. w programie Sowa pracuje 11 bibliotek, w programie Prolib jest dostępnych 12 katalogów on-line i 1 katalog w programie Prolib w formacie Marc 21.

Ze strony serwisu Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP można przejść do katalogów on-line poszczególnych bibliotek. Jeśli w danej placówce aktywowano moduł wypożyczeń, to informację o tym czy poszukiwana pozycja jest dostępna, czy wypożyczona czytelnik otrzymuje natychmiast. Czytelnik zarejestrowany może książkę zarezerwować oraz prolongować. Jednak dla czytelnika sama wiadomość o tym, że poszukiwana pozycja jest danej bibliotece stanowi istotne źródło informacji. Jest również grupa czytelników, którzy nie tak interesują się treścią książki czy artykułu, ile elementami opisu bibliograficznego (muszą ustalić rok wydania, podać lokalizację artykułu).

Nie trzeba nikogo przekonywać o zaletach katalogów on-line, o możliwościach wyszukiwania czy to konkretnej pozycji, czy zagadnienia. Mimo zamieszczanych informacji o zasadach korzystania z baz komputerowych - tzw. „pomocy”, czytelnik nie powinien pozostawać sam ze swoim problemem/zagadnieniem do wyszukania. Szczególnie, jeśli będzie zmuszony do korzystania z języków informacyjno-wyszukiwawczych: UKD czy haseł przedmiotowych.

Pomoc bibliotekarza powinna przynieść efekty w postaci uzyskania informacji aktualnej, zgodnej z oczekiwaniami użytkownika. Ważną rolę odgrywa czas, tzn. informacja powinna być otrzymana jak najszybciej.

Katalogi on-line są często katalogami całego zasobu bibliotecznego danej placówki i jej filii (rejestrują wszystkie rodzaje zbiorów). Pełnią funkcję katalogu centralnego – podają lokalizację poszukiwanej pozycji, np. Katalog bibliotek pedagogicznych w województwie podkarpackim, który zawiera opisy bibliograficzne książek, czasopism i dokumentów audiowizualnych znajdujących się w zbiorach 21 bibliotek pedagogicznych Podkarpacia⁵. Katalog Centralny Sieci Dolnośląskich Bibliotek Pedagogicznych tworzony przez jest przez 26 bibliotek (w programie Aleph)⁶. Na podobnych zasadach opiera się Multi Opac Bibliotek Pedagogicznych Województwa Mazowieckiego w programie Prolib⁷.

Niektóre biblioteki tworzą katalogi centralne biblioteki głównej i jej filii. Np. Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce i jej filie udostępniające katalog on-line w programie Prolib w formacie Marc 21⁸. Można przeszukiwać katalog biblioteki głównej w Ostrołęce, albo filii w Makowie Maz., Ostrowi Maz., Przasnyszu i Wyszku. Można również wybrać opcję „wszystkie”. Istnieje możliwość wyboru rodzaju dokumentów, np. artykułów z czasopism.

Podobnie można przeszukiwać w programie Mak katalog on-line Biblioteki Pedagogicznej w Białej Podlaskiej⁹.

Podejmowane są inicjatywy tworzenia katalogów bibliotek różnego typu, np. utworzono zintegrowany katalog elektroniczny bibliotek samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego. Obejmuje on zbiory następujących bibliotek:

⁴ Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://e-pedagogiczna.edu.pl/index.php?akcja=biblioteki_online

⁵ Katalog bibliotek pedagogicznych w województwie podkarpackim [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pbw.org.pl/>

⁶ Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbp.wroc.pl/biblioteki/wroclaw/>

⁷ Biblioteki pedagogiczne woj. Mazowieckiego [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://93.159.32.10:8080/MultiOpac/webs.html>

⁸ Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bp.ostroleka.pl/testowy/>

⁹ Bibliotece Pedagogicznej w Białej Podlaskiej [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bialabp.edu.pl/>

- Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Bydgoszczy i jej Filii
- Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy
- Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu¹⁰.

Komputerowe katalogi pozwalają czytelnikom tworzyć własne wykazy literatury, zapisywać je, przysłać pocztą elektroniczną.

Kartoteki zagadnieniowe

Bardzo szybko rozrastającym się zbiorem informacyjnym są kartoteki zagadnieniowe. Kartoteki zawierają najbardziej aktualną informację. To tu najszybciej utworzono działy nt. awansu zawodowego, mierzenia jakości pracy placówek oświatowych, ewaluacji, metody projektu, reformy szkolnej.

Przeglądając serwisy bibliotek pedagogicznych można stwierdzić, że każda z placówek posiada kartoteki zagadnieniowe czy to kartkowe, czy komputerowe. W Bibliotece Pedagogicznej W Ostrołęce prowadzone są kartoteki kartkowe:

- ✓ Pedagogiki (tu również zagadnienia dotyczące psychologii),
- ✓ Metodyki poszczególnych przedmiotów nauczania,
- ✓ Materiały repertuarowe (zawierające scenariusze uroczystości szkolnych),
- ✓ Literacką (podzieloną na biografie pisarzy i opracowania utworów literackich),
- ✓ Bibliotekoznawstwo i informację naukową,
- ✓ Kartotekę regionalną,
- ✓ Kartotekę materiałów przekazanych przez nauczycieli do Czytelni.

Ta ostatnia kartoteka powstała po wejściu w życie przepisów dotyczących awansu zawodowego. Jeden z paragrafów Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2000 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. Nr 70, poz. 825) zakładał dzielenie się wiedzą nauczycieli. Nauczyciele przekazywali do Czytelni swoje scenariusze zajęć, scenariusze uroczystości, referaty opracowane na Rady Pedagogiczne. Materiały te utworzyły dosyć pokaźny zbiór. Są udostępniane zainteresowanym czytelnikom, ale nie mogą być powielane. Kartoteka ta jest dostępna jedynie w formie kartkowej.

Kartoteki zagadnieniowe w BP w Ostrołęce są dostępne on line¹¹. Zawierają artykuły z czasopism od 2006 r. Zasób niektórych czasopism bibliotekarskich i historycznych został opracowany w całości, np. „Poradnik Bibliotekarza” od 1980 r., „Dzieje Najnowsze” od 1975 r., „Kwartalnik Historyczny” od 1972 r.

Funkcjonuje ważna i sprawdzona zasada – zbiory nie opracowane, nie wprowadzone do bazy komputerowej, czy do tradycyjnych kartkowych kartotek nie będą wykorzystywane. Zbiory nie wykazane w bazie są zbiorami martwymi. Dlatego BP w Ostrołęce kontynuuje wprowadzanie do katalogu on-line artykułów z tzw. zeszytów kieleckich, „Nauczania Początkowego” oraz czasopism „Język Polski w Szkole IV-VI”, „Język Polski w Gimnazjum”, „Język Polski w Liceum”.

Działy w kartkowej kartotece zagadnieniowej BP w Ostrołęce mają postać haseł przedmiotowych BN. W ten sposób czytelnicy posługują się ujednoliconą terminologią i poznają w praktyce język haseł przedmiotowych zarówno w kartotece tradycyjnej jak i komputerowej.

¹⁰ Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bydgoszczy [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pbw.bydgoszcz.pl/glowna.html>

¹¹ Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bp.ostroleka.pl/testowy/>

Poszukując informacji pedagogicznej nie ograniczonej do zbiorów Biblioteki Pedagogicznej w Ostrołęce czytelnicy korzystają z bazy bibliograficznej artykułów z czasopism EDUKACJA opracowywanej w Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej we Wrocławiu¹². Baza ta zawiera adnotowane opisy bibliograficzne artykułów z czasopism gromadzonych w Bibliotece. Zasięg chronologiczny obejmuje od 1990 r. Zakres treściowy bazy to edukacja, dydaktyka ogólna metodyka poszczególnych przedmiotów nauczania, psychologia. Wrocławska Biblioteka oferuje usługi odpłatnego skanowania wybranych artykułów.

Zestawienia bibliograficzne.

Istotną rolę w działalności informacyjnej bibliotek odgrywają zestawienia bibliograficzne. Przeglądając strony internetowe poszczególnych placówek można stwierdzić, że dział „Zestawienia bibliograficzne” czy „Bibliografie” jest w każdej z nich. Bogaty wykaz zestawień oferuje Biblioteka Pedagogiczna w Piotrkowie Trybunalskim¹³ czy Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Lublinie¹⁴.

W Bibliotece Pedagogicznej w Ostrołęce zestawienia bibliograficzne opracowuje Dział Informacyjno-Bibliograficzny. Od 2003 r. zestawienia umieszczane są na stronie internetowej biblioteki. Wcześniejsze dostępne są w formie drukowanej.

Tematyka tych zestawień jest bardzo różna: Subkultury, Komunikacja społeczna, Działalność organizacji pozarządowych, Prawa człowieka, Globalizacja, Język reklamy. Zestawienia bibliograficzne opracowywane są albo w oparciu o katalog BP w Ostrołęce albo na podstawie baz BN, ewentualnie z obu źródeł. W niektórych zestawieniach bibliograficznych pozycje dostępne w BP w Ostrołęce posiadają numery inwentarzowe a artykuły z czasopism zlokalizowane w Czytelnii BP zaznaczone są gwiazdką.

Serwis Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP w dziale „Zestawienia” grupuje w działach uszeregowanych alfabetycznie zestawienia bibliograficzne¹⁵. W niektórych jest kilka zestawień, np. w dziale Biblioteki szkolne – 3 zestawienia, w dziale Egzaminu szkolne – 4 zestawienia.

Tematyka zestawień bibliograficznych opracowywanych przez biblioteki pedagogiczne najczęściej dotyczy zagadnień związanych z edukacją, pedagogiką, psychologią. Ale są również zestawienia wynikające z bieżących wydarzeń, rocznic oraz zestawienia osobowe i dotyczące regionu.

Podobna funkcję informacyjną pełnią wykazy nabytków, biuletyny nowości, spisy aktualnie prenumerowanych czasopism, wykazy wszystkich posiadanych czasopism.

W Bibliotece Pedagogicznej w Ostrołęce opracowywany jest Serwis Prasowy – (kwartalnik dostępny on-line), w którym zamieszczane są wiadomości na temat interesujących artykułów z czasopism prenumerowanych w Czytelnii. Biuletyn Nowości jest opracowywanym co pół roku wykazem nowości zakupionych w Bibliotece¹⁶.

W Internecie znaleźć można informacje na wszystkie tematy. Dyskusyjna jest rzetelność i aktualność wielu z nich. Pomijając tą kwestię, należy stwierdzić, że dla wielu osób Internet jest podstawowym źródłem informacji.

¹² Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbp.wroc.pl/biblioteki/wroclaw/>

¹³ Biblioteka Pedagogiczna w Piotrkowie Trybunalskim [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/zestaw.htm>

¹⁴ Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Lublinie [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ken.pbw.lublin.pl/pbw/index.php>

¹⁵ Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-pedagogiczna.edu.pl/>

¹⁶ Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bp.ostroleka.pl/testowy/>

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna podjęła działania zmierzające do uporządkowania edukacyjnych zasobów Internetu. Celem projektu jest „utworzenie nowego sprawnie działającego źródła informacji w bibliotekach pedagogicznych”¹⁷. Opracowano 172 hasła, które zawierają adnotowane linki do portali i serwisów edukacyjnych, artykułów elektronicznych, zestawień bibliograficznych. Znajdziemy tu m.in. hasła z pedagogiki, dydaktyki poszczególnych przedmiotów nauczania, psychologii, bibliotekoznawstwa.

Pokrótkie scharakteryzowano podstawowe źródła informacji pedagogicznej, ale i w innych działaniach, np. popularyzatorskich (wystawy, spotkania autorskie) i edukacyjnych (lekcje biblioteczne) te treści można i należy upowszechniać. Młodzież nie przepada za dydaktyką, ale przy okazji lekcji bibliotecznej może zainteresuje się albumami, czasopismami historycznymi czy informatycznymi? Może pozyskamy kolejnego czytelnika?

Zmniejszył się dystans czytelnik-bibliotekarz dzięki możliwości komunikowania się z domu, pracy, praktycznie w każdym czasie za pomocą komunikatorów GG, poczty elektronicznej. Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce również umożliwia kontakt czytelników z pracownikami poszczególnych działów zamieszczając ich adresy skrzynek elektronicznych i numery GG.

Bardzo ważne jest informowanie środowiska, w którym biblioteka działa o świadczonych usługach, o swojej ofercie edukacyjnej, kulturalnej. Informowanie o swojej działalności władarzy miasta, organy prowadzące, którzy mogą mieć wpływ na losy Bibliotek a przynajmniej na poziom świadczonych usług.

Biblioteki pedagogiczne podobnie jak inne biblioteki prowadzą działalność informacyjną, a pośrednicząc między źródłem informacji i odbiorcą pełnią – jak nazwano w literaturze – służbę informacyjną¹⁸. Doskonale wykształcona kadra, bogata oferta i zastosowanie nowoczesnych technologii sprawia, że jest to służba na najwyższym poziomie.

Edyta Dobek
Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce

¹⁷ Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna [on-line]. [Dostęp 15 października 2009]. Dostępny w World Wide Web:
http://www.dbp.wroc.pl/biblioteki/wroclaw/index.php?option=com_content&view=article&id=103&Itemid=5

¹⁸ Kocięcka Mirosława : Służba informacyjna w bibliotekach. Warszawa : BN, 1972, s. 8.